

Pallagi Anikó¹

Kriminálpolitikai alapvetés²

Kedves Zsolt! Legkedvesebb Kriminológus Kollégám!

Közel harminc év oktatómunkája köt össze bennünket, és ez az idő – bármennyire is hosszúnak tűnik, így, papíron leírva – számomra mégis kevés. Sokat tanultam Tőled a közös tanszéken, a közös intézetben való munka során. Nem csupán tudományos gondolkodást, hanem emberséget, partnerséget és nyitottságot. Köszönöm Neked, hogy nemcsak kollégámnak, de barátomnak is tudhatlak, és azt kívánom, hogy a közös út az egyetemen és a bűnügyi tudományok területén soha ne érjen véget.

Bevezetésként

Németh Zsolt születésnapjára szánt tanulmányom hazánk kriminálpolitikájának néhány aspektusát tekinti át, amelyre azért esett a választásom, mert e területen mutatkoznak meg leginkább a büntetőjog és a kriminológia tudományának érintkezési pontjai. Heinz Zipf megállapítása, hogy a büntetőjog kriminológia nélkül életidegen, a kriminológiának büntetőjog nélkül nincs szilárd tárgya és vonatkoztatási pontja, a büntetőjog kriminálpolitika nélkül megmerevedik, a kriminálpolitikának a büntetőjogi lehetőségek ismerete nélkül hiányzik az alap, amelyen felépíthető, a kriminálpolitika kriminológia nélkül légüres térben mozog, a kriminológia kriminálpolitikai perspektívák nélkül a pusztá ténygyűjtés veszélyébe kerül.³ A kriminálpolitika hidat képez a büntetőjog és a kriminológia között,⁴ ez tehát az a téma, ami a büntetőjogászt és a kriminológust is egyaránt gondolkodásra, együttműködésre, közös útkeresésre készíti.

¹ Adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék. Kapcsolat: pallagi.aniko@uni-nke.hu.

² A kutatást a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projekt támogatta.

³ Heinz Zipf: *Kriminalpolitik. Ein Lehrbuch*. Heidelberg, Müller, 1980. 15. Idézi Földvári József: *Kriminálpolitika*. Budapest, KJK, 1987. 29.

⁴ Nagy Ferenc: Bevezető tanok (A büntetőjog és a büntetőjog-tudomány). In *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 31.

A kriminálpolitikáról röviden

Hazánkban a kriminálpolitika fogalmának megjelenése a tudományos gondolkodásban a 19. és 20. század fordulójára tehető.⁵ Feladatának, részterületeinek meghatározására sokféle válasz született, valódi tartalma azonban csak a 20. század végére kristályosodott ki. Ebben a körben külön említést érdemel Földvári József 1987-es monográfiája, amelyben Földvári a kriminálpolitika kettősségére világított rá, és részben tudományos tevékenységként, részben gyakorlati tevékenységként fogalmazta meg. Álláspontja szerint a kriminálpolitika tudománya azoknak az ismereteknek a rendszere, amelyek alapján szervezheti az államhatalom a bűnözés elleni küzdelmet, meghatározva e küzdelem eszközeit, ezen eszközök alkalmazásának feltételeit és módjait, összhangban az általános politikai célkitűzésekkel.⁶ Mindamelllett, hogy a kriminálpolitikát tudományos tevékenységnek is tartotta, mégsem tekintette önálló tudománynak. Nézete szerint a kriminálpolitika az állam általános politikájának a része, amely akkor lehet eredményes, ha tudományosan megalapozott, és összhangban van az államnak a közösség és az egyes állampolgárok érdekeit egyaránt előmozdítani törekvő általános politikájával.⁷

Jelen korunk magyar szakirodalma bővelkedik a kriminálpolitika fogalmának, természetének meghatározásában. Ezek közül általánosan elfogadható Korinek László definíciója, amely szerint a kriminálpolitika olyan tudatos tevékenység, amelynek célja a bűnözés mennyiségének csökkentése, illetve a kevésbé veszélyes deliktumok felé való elmozdítása.⁸ Feladatát illetően Ligeti Katalin felfogása a legpontosabb: „a kriminálpolitika feladata, hogy kidolgozza a bűnmegelőzés eszközrendszerét, kijelölje a büntetendő magatartásokat és a szankciófajtákat, meghatározza a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás kialakításának elveit, valamint kiépítse a bűncselekménnyel okozott hátrányok kiküszöbölésére, enyhítésére alkalmas intézményeket”.⁹ Ennek megfelelően a kriminálpolitika több részterülete különböztethető meg: a büntető igazságszolgáltatási politika (amely büntetőpolitikára, büntetőeljárási politikára,

⁵ Így többek között kiemelhető Vámbéry Rusztem: *Büntetőpolitikai követelések*. Budapest, Politzer, 1900. 1–4; Finkey Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Politzer, 1902. 6; Angyal Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Athenaeum, 1909. 10.

⁶ Földvári (1987): i. m. 16–18.

⁷ Földvári (1987): i. m. 15.

⁸ Korinek László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. In Jakab András – Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005*. Budapest, Gondolat – ELTE ÁJK, 2007. I. 473.

⁹ Ligeti Katalin: Kriminálpolitika. In Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve*. Budapest, IRM, 2009. I. 69.

illetve büntetés-végrehajtási politikára tagolható), a bűnmegelőzési politika és az áldozati politika.¹⁰

A kriminálpolitika természetével kapcsolatos megállapítások szerint egyszerre jelent gyakorlatot és ismeretrendszert, amely mind a politikai, mind pedig a tudományos jelleget magán viseli.¹¹ Így a jelenkori szerzők a kriminálpolitika *genus proximum*-át nézetként (véleményként) definiálják, de utalnak arra, hogy a kriminálpolitikai döntéseket az állami szereplők (közvetlenül pedig a kormányok) hozzák.¹² Németh Zsolt álláspontja szerint a kriminálpolitika önálló tudománnyá válása még várat magára, azt a társadalompolitika részének tartja, a bűnözés elleni küzdelem stratégiai gyűjteményeként fogja fel, amely „a társadalompolitikán belül, a jogpolitika részeként a hatályos büntetőjog reformjával és a bűncselekmények kontrolljának eszközeivel foglalkozik”.¹³

A büntetőpolitika eszközei

Jogpolitikai szempontból a jogalkotás alapvető rendeltetése az, hogy a szabályozás szükségletei alapján biztosítsa a jogi normákat, amelynek során építenie kell az egyéb társadalmi szabályokra és viselkedési mintákra is. A jogi szabályozás vonatkozásában a legfontosabb probléma a „*ius* és *non-ius*” kérdése, amelyben a jogpolitika feladata annak eldöntése, hogy kijelölje a társadalmi együttélés szabályozási szükségletei közül a jog által érvényesíthetőket.¹⁴ Ez a büntetőjogalkotásban egyrészt a kriminalizáció-dekriminalizáció kérdéséhez vezet el bennünket, amely a kriminálpolitikán belül elhelyezkedő büntetőpolitika egyik alapkérdése. Pikler Gyula büntetőjog-bölcselite szerint „annak a kérdésnek megoldása, hogy mily cselekvények mondassanak ki büntetteknek, első sorban nem büntetőjogi feladat, hanem beleömlik abba a nagy feladatba, hogy mi a jogos és jogtalan. [...] Az a kérdés, hogy mi legyen büntett, azon általánosabb kérdéssel függ tehát össze, hogy mi legyen jog.”¹⁵

Már a 19. század végétől, a 20. század elejétől kezdve találunk a hazai jogirodalomban olyan eszmefuttatásokat, amelyek az állami büntetőhatalom,

¹⁰ Barabás A. Tünde: Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe. In Borbíró Andrea et al. (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve*. Budapest, IRM, 2009. 39–53.

¹¹ Földvári (1987): i. m. 17; Ligeti (2009): i. m. 60.

¹² Ligeti Katalin – Wiener A. Imre: Jogszabálytan. In Wiener A. Imre (szerk.): *Büntetőjog. Általános rész*. Budapest, KJK–KERSZÖV, 2003. 16.

¹³ Németh Zsolt: A kriminológia fogalma, feladata. In Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Dialóg Campus, 2020. 33.

¹⁴ Samu Mihály: *Jogpolitika. A jog humanizálása*. Budapest, Akadémiai, 2008. 74.

¹⁵ Pikler Gyula: *A büntetőjog bölcsellete*. Budapest, Grill, 1910. 31.

így az emberi cselekmények bűncselekménnyé nyilvánításának szükséges mértékben tartására intenek. Így Vámbéry Rusztem 1913-ban megjelent tankönyvében felhívja a figyelmet a büntetendő cselekmények „felesleges szaporításának” elkerülésére, hiszen ha az állam a csekélyebb jelentőségű társadalomellenes emberi magatartások megfékezésére használja, e fegyver megszokottá válik, és nem alkalmazható sikerrel a kriminalitás leküzdésére.¹⁶ Ezzel kapcsolatban Amberg Erzsébet monográfiájában átfogó összegzést olvashatunk a büntetőjogi eszközrendszer korlátozásának már ebben a korszakban is mutatózó igényéről.¹⁷

A büntetőjogi oltalmat igénylő cselekmények körének kijelölése során igen nehéz univerzális szabályokat felállítani. A hazai büntetőjogi irodalomban már a 20. század elejétől jelen van a bűncselekmény általános meghatározásában a társadalomra veszélyesség kritériuma,¹⁸ amely az 1950. évi II. törvény óta a bűncselekmény törvényi definíciójának is a része. Viski László az 1978. évi IV. törvény kodifikációs munkálatai idején megjelent tanulmányában a társadalomra veszélyesség törvényben kodifikált fogalmának funkciói között egyrészt az egyes emberi magatartások bűncselekménnyé nyilvánításának okát jelölte meg, amely megmutatja, hogy a törvényhozó mi miatt nyilvánít és nyilváníthat egyes magatartásokat bűncselekménnyé. Így meglátása szerint e kritérium irányt szab a törvényhozónak, hogy milyen feltételek mellett foglalhat valamilyen tevékenységet vagy mulasztást büntető jogszabály diszpozíciójába, ugyanakkor segítséget nyújt a jogalkalmazóknak a jogszabály-értelmezés problémáinak eldöntésében, hogy hogyan kell a formálisan Btk.-ba ütköző cselekmények határesetekben a törvényt helyesen értelmezni.¹⁹

Kétségtelen, hogy a kriminálpolitika, és ezen belül a büntetőpolitika leginkább a kriminalizációval küzd a bűnözés ellen. Nigel Walker monográfiájában tizenhárom feladatot jelöl meg, amelyet a büntetőjog teljesíteni próbál. Eszerint a büntetőjog feladata: az ember védelme az erőszakkal, a kegyetlenkedéssel, a nemi szabadságot sértő cselekményekkel szemben; az emberek védelme a gondatlan károkozás bizonyos formáival szemben; a könnyen befolyásolható személyek védelme a személyükkel és vagyonukkal való visszaélésekkel szemben; a természetellenesnek minősülő cselekmények megelőzése; a megbotránkoztató cselekmények megelőzése; a rendzavarástól való visszatartás; a tulajdon védelme; valamilyen kellemetlenség megelőzése; az állami bevételek biztosítása; az állam védelme; a kötelező gondoskodás kikényszerítése; a társadalmi intézmények

¹⁶ Vámbéry Rusztem: *Büntetőjog*. Budapest, Grill, 1913. 58–59.

¹⁷ Amberg Erzsébet: *Büntetőjog mint ultima ratio*. Budapest, NKE, 2020. 29–32.

¹⁸ Így többek között Angyal (1909): i. m. 55; Finkey Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Grill, 1914. 201.

¹⁹ Viski László: Tézisek a bűncselekményfogalom felépítéséhez. *Állam- és Jogtudomány*, 17. (1974), 3. 382–383.

védelve; az eljárási szabályok érvényesülésének biztosítása.²⁰ E feladatok meghatározása azonban nem tudja egyértelműen a büntetőjogi büntetendőség kérdését megoldani, főleg abban a kérdésben nem nyújt egyértelmű eligazítást, hogy hol van az a határ, amikor a büntetőjogi beavatkozás már nem tűr halasztást. Földvári József már fentebb hivatkozott kriminálpolitikát tárgyaló alpművében kihangsúlyozta, hogy az egyes emberi magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása során elsősorban a szükségesség kérdésében kell állást foglalnia a jogalkotónak. Így „bűncselekménnyé tehát csak az olyan cselekmények minősíthetők, amelyekkel szemben szükséges a büntetőjogi eszközök alkalmazása, mivel egyéb felelősségi formák nem képesek biztosítani a társadalmi együttélés rendjét”.²¹

Hazánkban a rendszerváltás időszakában a jogállam megteremtése, illetve ezzel összhangban a jogállami büntetőjog feltételrendszerének kidolgozása került a tudományos gondolkodás fókuszába. Ennek alappontjaként említhetők azok az alkotmánybíróági határozatok, amelyekben a büntetőjog legalitásának összetevőjeként megjelent a szabályozás *ultima ratio* jellege. Így az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozatában kimondta, hogy a jogbiztonság elve mellett, amely szerint az emberi magatartás bűncselekménnyé nyilvánításának és büntetéssel fenyegetésének alkotmányos indokon kell alapulnia, szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybe vettnek kell lennie.²² A szükségességi és arányossági teszt a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban került részletesen kifejtésre:

„Az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni.”²³

Annak ellenére azonban, hogy a büntetőjogi szabályozás *ultima ratio* jellege a rendszerváltozástól kezdődően a magyar büntetőjog fókuszpontjává vált, illetve a magyar büntetőpolitika egyik általánosan elfogadott alapelveként definiálták, mégis figyelemre méltó, hogy ezzel párhuzamosan a 90-es években a büntetőjogban soha nem látott jogszabályalkotási, illetve jogszabály-módosítási hullám

²⁰ Nigel Walker: *Gondolatok az ésszerű büntetésről*. Budapest, KJK, 1976. 58–59.

²¹ Földvári (1987): i. m. 80.

²² Ezzel kapcsolatban azóta több határozat is született, amelyek közül kiemelendő a 871/B/1994. AB határozat, a 1233/B/1995. AB határozat, az 58/1997. (XI. 5.) AB határozat és a 18/2000. (VI. 6.) AB határozat is.

²³ 30/1992. (V. 26.) AB határozat III. 2. pont.

is elkezdődött. Ennek okai között említhető egyrészt a bűnözés robbanásszerű növekedése, másrészt az egy időben jelen lévő, de ellentétes irányú kriminálpolitikai áramlatok,²⁴ továbbá a hazánk uniós csatlakozásának feltételül szabott jogharmonizáció. A büntető jogalkotás sok esetben a társadalmi problémákra egyszerű kriminalizációval reagált, annak vizsgálata nélkül, hogy egyáltalán szükséges és hatékony-e a büntetőjogi beavatkozás. Irk Ferenc 1995-ben megjelent tanulmányában rámutatott arra, hogy a büntetőjogra is kiterjedő „jogalkotási düh” nem vezet(het) eredményre: „A számtalan, csak kodifikált, ám eszköz híján ki nem kényszerített paragrafus fel kell hívja figyelmünket arra, hogy e szabályok nem csekély része tulajdonképpen az állam pótcselekvése; annak bizonyítási szándéka, hogy a maga részéről mindent megtesz polgárai védelmére.”²⁵ Nagy Ferenc több dolgozatában is igen kritikusan nyilatkozott a rendszerváltást követő büntető jogalkotásról: „meg kell állapítanunk, hogy a rendszerváltás óta bekövetkezett és még mindig nyugvópontra nem jutott kriminalizációs hullám következtében a büntetőjog ultima ratio jellege, illetve szubszidiaritása sajnálatosan »papíron maradt« követelményének, tartalom nélküli üres szólámnak bizonyul.”²⁶

A büntetőpolitika másik nagy kérdése, hogy a büntető törvényben milyen eszközökkel és hogyan szankcionálják a büntetendő cselekményeket. A szankciók mértéke tekintetében a büntetőpolitika a szigorítás és az enyhítés kérdésében tud válaszokat megfogalmazni. A szankciók meghatározása során fontos szerepet kap, hogy a jogalkotó mit tekint a büntetés céljának, illetve annak a törvényi meghatározása, hogy a jogalkalmazás a büntetés kiszabása során milyen szempontokra alapozza a büntetés mértékét.

Hazánkban, a rendszerváltozást követő ugrásszerű bűncselekményszám-növekedés miatt a társadalom egyértelmű elvárása volt olyan hatékony kriminál- és büntetőpolitikai intézkedések meghozatala az állam részéről, amelyekkel ezt a tendenciát meg lehet állítani. Az OKRI által 1993-ban kidolgozott kriminálpolitikai koncepció²⁷ és az 1998-as kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepció²⁸ megfogalmazott célja volt, hogy hozzájáruljon a magyar kriminálpolitikai elképzelések újrafogalmazásához, kidolgozva a bűnözésre adott válasz néhány lehetséges alterna-

²⁴ Erről részletesen lásd Korinek (2007): i. m. 482.

²⁵ Irk Ferenc: Súlypontok a kriminálpolitikában. In *Kriminológiai Közlemények* 52. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 1995. 131.

²⁶ Nagy Ferenc: A magyar anyagi büntetőjog (át)alakulása a rendszerváltozás óta. In Jakab András – Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása, 1985/1990–2005*. Budapest, Gondolat – ELTE ÁJK, 2007. I. 433. Lásd még Nagy Ferenc: Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog erőzítője. *Magyar Jog*, 44. (1997), 6. 333–337.

²⁷ Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet kriminálpolitikai koncepciója. *Ügyész-ségi Értesítő*, 1993/3. 11–12.

²⁸ Finszter Géza et al.: Magyar kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepció. In *Kriminológiai Közlemények* 57. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 1999.

tíváját, és mintegy vitaanyagként felhívva az elméleti és gyakorlati szakembereket az ezredforduló új magyar kriminálpolitikájának kialakítására vonatkozó elképzeléseik kinyilvánítására. Az 1998-as kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepcióban megfogalmazták a büntetőjog általános szempontjait, amelyek közül a szankciórendszerrel és a büntetés kiszabásával kapcsolatban az alábbiak emelhetők ki:

- „– A büntetés feleljen meg a tett súlyának; [...]
- A büntetőjog biztosítsa, hogy a büntetéskiszabás során a jogalkotónak a büntetési tételkeret alsó és felső határához fűződő akarata egyaránt érvényesüljön;
- A büntetőjog biztosítson lehetőséget a differenciálásra, és a szabadságvesztés alternatíváinak fejlesztésére;
- A büntetési rendszer biztosítsa az elkövetők megbűnhődését anélkül, hogy magánbosszúnak vagy embertelen szenvedésnek lennének kitéve, illetőleg hogy ezáltal a bűncselekmény gyakorisága nőne; [...]
- A büntetőjog megfelelően fejezze ki a társadalomnak a bűncselekménnyel szembeni ellenérzését, és a legsúlyosabb cselekmények tekintetében biztosítsa az elkövető társadalomtól való visszafordíthatatlan izolálásának lehetőségét;
- A büntetőjog adjon biztos támpontot a jogalkalmazásnak.”²⁹

A szigorítás alapvető eszköze a különös részi tényállások büntetési tételeinek emelése. Ennek leggyakoribb indoka a védett jogtárgy büntetőjogi oltalmának növelése, de oka lehet a cselekmény gyakoribbá válása, így szintén a büntetőjogi védelem, a büntető jogszabály elrettentő hatásának fokozása. A szigorítás másik lehetősége a jogalkotó számára, hogy az általános részi szabályok változtatásával befolyásolja a jogalkalmazó büntetéskiszabási tevékenységét, szűkítve a bírói mérlegelés lehetőségét. Ez utóbbi eszközök dominánsan a korábbi Btk.-t módosító 1998. évi LXXXVII. törvényben jelentek meg, így a büntetés kiszabása során e törvény vezette be a büntetési tétel „középmértékére” vonatkozó szabályt, amely kezdetben nagy ellenállást váltott ki mind a tudományos szakemberek körében, mind pedig a jogalkalmazásban. Az Alkotmánybírósághoz több indítvány érkezett a bevezetésre került új büntetéskiszabási rendelkezés alkotmányellenességének megállapítása érdekében, azonban ezeket az Alkotmánybíróság 13/2002. (III. 20.) AB határozatában elutasította. Indokolásában leszögezte, hogy a középmértékes ítélkezés bevezetése után is „alapintézmény” maradt a bírói mérlegelés. Továbbá: „A támadott törvényi rendelkezés ebben a folyamatban legfeljebb igazodási pontot jelent és semmiképp nem válik »vezérelvvé«. [...] a konkrét ügyben szóba jöhető, a törvényben meghatározott büntetéskiszabási szabályok és az ítélkezési gyakorlat által kialakított további elvek összemérése pedig csakis a bíróság feladata lehet.”³⁰

²⁹ Finszter et al. (1999): i. m. 23.

³⁰ 13/2002. (III. 20.) AB határozat III. 1.3. pont

A büntetőpolitikai irányvonalak jelenkorunkban

A kriminalizációt illetően az ezredfordulót követően hazánkban a büntetőjogi szabályozás további expanziója figyelhető meg, annak ellenére, hogy a büntetőjogi szabályozás ultima ratio jellege a magyar büntetőjog alapvető rendszerébe beépült.

Ebben nagy szerepet játszik a büntetőpolitikában egyre nagyobb teret nyerő populisták irányvonala, amelynek veszélyeire Gönczöl Katalin már 2002-ben felhívta a figyelmet, és megfogalmazta, hogy „a politikusok – szinte párhovatarozástól függetlenül – azt hiszik, hogy a szigorú büntetésekkel és a rend társadalmának ígéretével növelhetik népszerűségüket”.³¹ A büntetőpolitikában megjelenő populisták tendenciáknak köszönhetően az elmúlt húsz év büntetőjogi szabályozása – beleértve mind az 1978. évi IV. törvény utolsó tíz évében, mind pedig az új Btk.-nak a 2013-ban történt hatálybalépése óta bekövetkezett módosításokat is – sok esetben az egyes, nagyobb közfelháborodást vagy médiaérdeklődést kiváltó esetek (további) kriminalizációjával kívánt megoldásokra jutni, figyelmen kívül hagyva a jogtudomány és a kriminológia részéről érkező intelmeket.³²

Pedig a jogirodalmi álláspontok egyértelműen hangsúlyozzák, hogy az egyedi esetek nyomán az azonnali jogalkotási eszközök igénybevétele vagy a csekély veszélyességű magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása elértékteleníti a büntetőjogi szabályozást, és ellentétes az ultima ratio alapvető követelményével.³³ Tóth Mihály több tanulmányban is felhívta már a figyelmet a honi büntetőpolitikában megjelenő „precedens-jogalkotásnak” nevezett jelenségre,³⁴ amely során „a politikusok (sokszor az érzelmileg determinált és alulinformált közvélemény leegyszerűsített igényeit saját érdekükben felkarolva) valamely általában persze kétségtelenül súlyos, tragikus következménnyel járó egyedi eset felmerülésekor nyomban a Btk.-t kívánják módosítani, kiegészíteni”.³⁵ Így, ha

³¹ Gönczöl Katalin: A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. *Jogtudományi Közlöny*, 57. (2002), 5. 197–204. 198. A büntető populizmus jellemzőiről lásd még Gönczöl Katalin: A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*, (2013), 50. 155–165; Fleck Zoltán: Civilizációs válság és büntető populizmus. In Borbíró Andrea et al. (szerk.): *A büntetőhatalom korlátainak megtartása. A büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös, 2014. 149–162.

³² Ezekről lásd például Barabás A. Tünde – Gyurkó Szilvia – Virág György: Média és igazságszolgáltatás. In Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 43. Budapest, OKRI, 2006. 11–38.

³³ Belovics Ervin: A büntetőjog jogállami követelményei. *Magyar Tudomány*, 181. (2020), 5. 623.

³⁴ Többek között Tóth Mihály: Csemegi szelleme és hatályos törvényünk életútjának tanulságai. In Fenyvesi Csaba (szerk.): *A Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete*. Debrecen, Magyar Büntetőjogi Társaság, 2011. 104–105; Tóth Mihály: A precedensek csapdái. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 515–522.

³⁵ Tóth (2020): i. m. 518.

a hatályos Btk. módosításait áttekintjük, kérdésként merülhet fel, hogy vajon milyen célok vezették a jogalkotót többek között az egyesülési és gyülekezési szabadság megsértése új tényállásainak létrehozásában, vagy a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, illetve nyilvánosságra hozatala bűncselekmények megalkotásában,³⁶ hasonlóképpen a Tóth Mihály által is frappánsan kiemelt, a jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése³⁷ speciális, szubszidiárius deliktum esetében.

A büntetőpolitikára jelenkorunkban azonban a legerőteljesebb hatást gyakorló tényező az államhatárokat átívelő szervezett bűnözés különböző területei és a terrorizmus elleni nemzetközi és uniós kötelezettségvállalások teljesítése, ebben pedig egyre inkább erőteljes hatása fedezhető fel a Günther Jakobs nevéhez kötődő ellenség-büntetőjognak nevezett kriminálpolitikai irányvonalnak. „Az ellenség-büntetőjogi fejlődéssel kapcsolatos, annak fontos jellemzője a szimbolikus büntetőjog megjelenése és térhódítása. Az emberi életre irányuló kockázatok – miként jelenleg például az erőszakos iszlámista csoportok fenyegetése és akciói – elhárítása mellett az egyre inkább terjedő (ellenség)-büntetőjogi normák, az új kriminalizálási folyamatok részben vagy akár kizárólag szimbolikus célokat szolgálnak, amelynek hatására a büntető törvények a bűnmegelőzés egyik eszközévé váltak” – írta Nagy Ferenc 2013-ban a büntetőpolitika új tendenciáiról.³⁸

Az ellenség-büntetőjog tipikus jellemzői az ezredfordulót követően a hazai büntetőjogi szabályozásban is megjelentek, így többek között a büntetőjogi törvényhozásnak a „küzdelem” törvényhozására történő átalakítása, a büntetendőség túlzott előrehozatala, már a bűnelkövetés veszélyére is kiterjedő szabadságkorlátozási lehetőség megfogalmazása, az eljárási garanciák leépítése és a szankcióknak a tettes veszélyességi fokához igazítása.³⁹ Egymást követően alkották/alkotják meg a terrorcselekmény egyes új alakzatait, amiben egyértelműen nem az ultima ratio alapelvére épülő büntetőpolitikai irányvonal, hanem a bűnmegelőzés irányába történő hangsúlyeltolódás figyelhető meg.

³⁶ Btk. 217. § Az egyesülési és a gyülekezési szabadság megsértése 217/A., 217/B. és 217/C. §-ai, továbbá a Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése Btk. 226/A. § és a Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala Btk. 226/B. §. Erről részletesen Szomora Zsolt: Jogtárgyi abszurditások a Btk. méltóság- és alapjogvédelmi fejezetében, avagy hogyan (nem) lesz az individuális jogi tárgyból kollektív jogi tárgy. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 507–514.

³⁷ Btk. 239/A. § Jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése. Erről részletesen Tóth (2020): i. m. 520.

³⁸ Nagy Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest, Akadémiai, 2013. 128.

³⁹ Nagy (2013): i. m. 160–165.

Ezen tendenciák elemzése során igen elgondolkodtató a kriminológus, Németh Zsolt véleménye, aki szerint a bűnözés elleni küzdelem napjainkban intenzív büntetőjog-alkotásra készíti a törvényhozó hatalmat.

„Nagy számban születnek új büntetőjogi tilalmak, és a következmények, a büntetések is súlyosbodnak. A történelmi és nemzetközi tapasztalat mindezt nem igazolja: olyan társadalomra veszélyes cselekmények és olyan megvalósulási módok látnak napvilágot, amelyekre a büntetőjog a maga nehézkességével képtelen hatékonyan reagálni. Az államnak alkalmazkodnia kell a valósághoz, egy szűkebb körben a hagyományos értékek védelmében (emberi élet, testi épség, a polgár közvetlen javai) következetesebben fel kell lépnie, más vonatkozásokban – ahol bár a magatartás veszélyes a társadalomra – a büntetőhatalommal sikertelenül üldözött területekről érdemes visszavonulnia (például prostitúció, kábítószer-fogyasztás), még akkor is, ha a társadalom egy viszonylag széles köre ellenzi ezt.”⁴⁰

⁴⁰ Németh (2020): i. m. 36.

Irodalomjegyzék

- Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet kriminálpolitikai koncepciója. *Ügyészségi Értesítő*, 1993/3. 1–12.
- Amberg Erzsébet: *Büntetőjog mint ultima ratio*. Budapest, NKE, 2020.
- Angyal Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Athenaeum, 1909.
- Barabás A. Tünde: Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe. In Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve*. Budapest, IRM, 2009. 39–53.
- Barabás A. Tünde – Gyurkó Szilvia – Virág György: Média és igazságszolgáltatás. In Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok 43*. Budapest, OKRI, 2006. 11–38.
- Belovics Ervin: A büntetőjog jogállami követelményei. *Magyar Tudomány*, 181. (2020), 5. 614–628. Online: <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.5.5>
- Finkey Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Politzer, 1902.
- Finkey Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Grill, 1914.
- Finszter Géza – Hajas Gábor – Irk Ferenc – Kerecsi Klára – Kiss Anna – Márki Zoltán: Magyar kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepció. In *Kriminológiai Közlemények 57*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 1999. 13–126.
- Fleck Zoltán: Civilizációs válság és büntető populizmus. In Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerecsi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna (szerk.): *A büntetőhatalom korlátainak megtartása. A büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös, 2014. 149–162.
- Földvári József: *Kriminálpolitika*. Budapest, KJK, 1987.
- Gönczöl Katalin: A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. *Jogtudományi Közöny*, 57. (2002), 5. 197–204.
- Gönczöl Katalin: A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*, (2013), 50. 155–165.
- Irk Ferenc: Súlypontok a kriminálpolitikában. In *Kriminológiai Közlemények 52*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 1995. 127–136.
- Korinek László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. In Jakab András – Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása, 1985/1990–2005*. I. kötet. Budapest, Gondolat – ELTE ÁJK, 2007. 473–496.
- Ligeti Katalin: Kriminálpolitika. In Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve*. I. kötet. Budapest, IRM, 2009. 59–85.
- Ligeti Katalin – Wiener A. Imre: Jogszabálytan. In Wiener A. Imre (szerk.): *Büntetőjog. Általános rész*. Budapest, KJK–KERSZÖV, 2003. 13–49.
- Nagy Ferenc: Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog eróziója. *Magyar Jog*, 44. (1997), 6. 333–337.
- Nagy Ferenc: A magyar anyagi büntetőjog (át)alakulása a rendszerváltozás óta. In Jakab András – Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása, 1985/1990–2005*. I. kötet. Budapest, Gondolat – ELTE ÁJK, 2007. 431–463.
- Nagy Ferenc: Bevezető tanok (A büntetőjog és a büntetőjog-tudomány). In *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 17–33.
- Nagy Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest, Akadémiai, 2013.
- Németh Zsolt: A kriminológia fogalma, feladata. In Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Dialóg Campus, 2020. 23–37.

- Pikler Gyula: *A büntetőjog bölcselete*. Budapest, Grill, 1910.
- Samu Mihály: *Jogpolitika. A jog humanizálása*. Budapest, Akadémiai, 2008.
- Szomora Zsolt: Jogtárgyi abszurdítások a Btk. méltóság- és alapjogvédelmi fejezetében, avagy hogyan (nem) lesz az individuális jogi tárgyból kollektív jogi tárgy. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 507–514.
- Tóth Mihály: Csemegi szelleme és hatályos törvényünk életútjának tanulságai. In Fenyvesi Csaba (szerk.): *A Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete*. Debrecen, Magyar Büntetőjogi Társaság, 2011. 97–108.
- Tóth Mihály: A precedensek csapdái. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 515–522.
- Vámbéry Ruzssem: *Büntetőpolitikai követelések*. Budapest, Politzer, 1900.
- Vámbéry Ruzssem: *Büntetőjog*. Budapest, Grill, 1913.
- Viski László: Tézisek a bűncselekményszemély fogalmának felépítéséhez. *Állam- és Jogtudomány*, 17. (1974), 3. 382–409.
- Walker, Nigel: *Gondolatok az ésszerű büntetésről*. Budapest, KJK, 1976.
- Zipf, Heinz: *Kriminalpolitik. Ein Lehrbuch*. Heidelberg, Müller, 1980.